

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-педагогическо и методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научностратическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

Философия

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевля 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
в година XXXIX, 2012 в киевля 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

13

31 МАРТ – 6 АПРИЛ 2016 г.

Силата на музиката

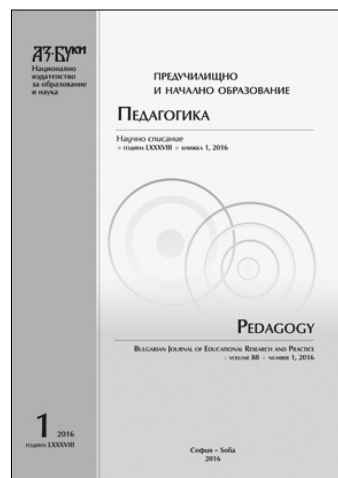
*Откъс от „Музикалнотворческите
задачи като възможност за обогатяване
социалната култура на учениците
от началното училище“*

Гина Колева

Ценностните ориентири на педагогическото познание ни дават основание да смятаме, че в началния училищен период, сензитивен за нравственото развитие, музиката има решаващо значение за духовно пробуждане и нравствено израстване на учениците, за формирането на възвишени чувства и нравствени потребности. Особен смисъл в този план придобива детското музикално творчество, разгледано не единствено като възможност за развитие и стабилизиране на музикалния слух, метроритмичния и лаговия усет, но и като възможност за експресивна себеизява, емоционално пробуждане (в неговата пълнота като психично състояние), изграждане на социални и комуникативни умения, формиране на ценностни ориентации. Музикалното творчество на децата, поради действията и емоционален заряд, който носи, се отразява с особена сила върху самосъзнанието, емпатийното поведение на децата от начална училищна възраст. Подпомага и обогатява сътрудничеството им с останалите връстници.

Ценностните измерения на музикалното изкуство го определят като животворен източник за емоционални преживявания и съприкосновение с красивото и непреходното в света, който ни заобикаля. А обучението по музика в своята ценностна насоченост може да разкрие големи шансове не само за музикалното развитие на учениците, но и за тяхното цялостно личностно развитие. Науката все по-на-

Заглавието е на редакцията

www.pedagoggy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagoggy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 1/2016:

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Политиката на Българския земеделски народен съюз за подобряване на материалното положение на учителите и за осигуряване на средства за строеж на училища (1919 – 1923) / *Емилия Еничарова*

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА

Психолого-педагогически анализ на мерките по изпълнение на националния план за образование на ромите в България / *Даниела Тасевска, София Дерменджиева, Камен Макавеев*

Проект „Студентски практики“ – успешен опит за допълнително практическо обучение / *Блага Джорова*

Сравнителен анализ на теоретико-приложни модели за дизайн на университетски курс за електронно обучение / *Камелия Йотовска*

Музикалнотворческите задачи като възможност за обогатяване социалната култура на учениците от началното училище / *Гина Колева*

НЕПРЕХОДНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТРАДИЦИИ

Децата на институцията „Възпитателно училище-интернат“ / *Надежда Кръстева, Желязка Стефанова*

ПАМЕТТА НА ПОТОМЦИТЕ

Спомени за нашия преподавател от ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ по теоретична механика капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов – учен, изобретател, изпитател, педагог и душевед / *Илия Пеев*

ДОКТОРАНТСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Компетентност, компетентностен подход и разработване на компетентностни модели / *Марияна Бизова*

IN MEMORIAM

стойчиво се стреми към разрушаване на изкуствено създаваните бариери между отделните научни направления и очертава нови посоки на взаимодействие и съдържателна проникновеност при очертаването на значими сфери на влияние върху човешкия разум и емоционалната сфера, като неразделни страни на единен процес на личностното формиране на индивида. На свой ред, обучението по музика търси нови възможности за преодоляване на прекомерното гудактизиране и подкрепа на емоционалния статус на обучаваните чрез активно съприкосновение на децата с благотворното влияние на най-мощното и достъпно изкуство – музиката.

Безспорно е разбирането, че в периода на началната училищна възраст естественият ход на детското социално развитие се обогатява перманентно, като важните предпоставки за това се съдържат както в спецификата на разнообразната учебна дейност и средата, в която се осъществява тя, така също в ролята и на учителя. „Учителят трябва така да конструира педагогическото си взаимодействие, че то да усилва увереността на ученика в собствените му възможности; да подпомага формирането на позитивна нагласа към света и самия себе си; да руши деструктивните психични състояния – страх, пасивност, негативизъм; да предоставя свобода в действията; да насочва и пренасочва мъдро детската енергия и активност към значими цели; да стимулира духовния потенциал; да гарантира изживяване на удовлетвореност от познанието и неговото приложение в живота“ (Василева, 2012: 11). Част от педагогическите инструменти на учителя, съдействащи за постигане на тази съществена социална цел, са насочени към активността на малкия ученик, към неговите творчески изяви, към удовлетворението от собствените постижения и пр. Резонно е да се направи изводът, че участието и изявите на учениците в различните музикални дейности е възможност за стимулиране на емоционалните им преживявания, за придобиване на качества като самоувереност, инициативност, изпълнителност, самостоятелност, самооценка, позитивно отношение към другите. Нужни са, в този смисъл, преднамерените действия на началния учител, който планира, подбира и организира процеса на преподаване и учене с цел придобиване на музикална култура от малките ученици, която да рефлектира върху специфичната им социална активност.

За целта е необходимо да вникнем задълбочено върху съществуващите оползотворени и не дотам оползотворени условия, предпоставки и резултати относно социалните ресурси и практики в началния етап на образователната система. Независимо от постигнатите резултати в практическата дейност, в педагогическата теория се поставя акцент върху неблагоприятността, която задължително трябва да

бъдат превъзможнати, за да се постигнат нови равнища на осъвременяване и демократизиране на училищната реалност:

– началното училище все още не е желаната комплексна среда за социокултурно, познавателно и личностно развитие на малките ученици;

– началното училище, коментирано като единство на образователна среда, образователно съдържание, образователен климат и послания, не притежава нужните ресурси за адекватна ценностна ориентация на малките ученици в противоречивото и динамично социопространство;

– началното училище все още не съдейства за адекватно развитие и усъвършенстване на детската индивидуалност, на индивидуалните творчески способности, на социалните и познавателните ресурси на учениците (Хехт, 2013: 32 – 34).

Двете основни цели на демократичното училище според автора са:

– образование, насочено към изграждане на независимост;

– да учи на зачитане на човешкото гостойнство и уважение към личността (Хехт, 2013).

В смисъла на направените съвсем общи констатации важен е въпросът – доколко и чрез какви педагогически ресурси в класната стая може да се постигне промяна на статуквото – „от училище на репродуктивността към училище на личността“, при което се постигат не само равнища на интелектуална компетентност, но и равнища на социално осъществяване и значимата за възрастта социална култура. „Културата на живот“ (М. Монтесори), част от която е и социалната култура на всеки социален субект, разбирането за нея и възможностите за идентифициране на съдържанието ѝ в условията на началното училище, е съществен аспект от неговата мисия. Разбираемо е, че решенията в този план се откриват както в спецификата на неформалните взаимодействия на различни равнища, така също и в общия ход на учебната дейност, като подходи, съдържание, организация. Действията на началния учител в случая трябва да осигуряват разнообразие от индивидуални и съвместни дейности и средства за формални и неформални дейности, съдействащи за развитие и разгръщане на детската индивидуалност, самостоятелност и активност в процеса на учене и социална изява.

Една от възможностите за перманентното обогатяване на социалната култура и конкретно на самосъзнанието, емпатията и сътрудничеството на ученика в начална училищна възраст е обучението по музика. В културно-образователна област „Изкуство“, образователно направление „Музика“, са определени няколко информационни ядра:

– знания, умения, отношения;

– музикална практика;

– елементи на музикалната изразност;

– музика и игра;

– функциониране на музиката;

– музика и общество.

Във всяко от обособените информационни ядра се съдържа потенциал за разкриване и обогатяване на детското музикално творчество. Независимо от дефицита на задачи и дейности по отношение на детското музикално творчество във всички учебни програми по музика е налице методическата ориентация към стабилизиране на позитивните емоции и взаимоотношенията между децата на базата на общуването с музиката. Тази основа дава възможност за попълно обединяване на образователните задачи, закодирани в учебната програма, със задачите, насочващи към засилване на музикалното творческата дейност на малките ученици. Те трябва да бъдат подкрепяни и дискретно и добронамерено насочвани към постигане на конкретен, постижим за тях творчески резултат. Всеки ученик в начална училищна възраст има право на избор в хода на творческата си дейност и на благоприятна среда за свободна творческа изява и постигане на удовлетвореност. Детската емоционална експресивност се стимулира и поощрява чрез предварително уточнени правила на работа, разработени, коментирани и формулирани от самите деца. Дава се възможност

за споделяне на новите впечатления и всички позитивни преживявания. Поощрява се удовлетворяването на потребността от успех както от собствените, така и от творческите резултати на другите. Негопустимо е налагането на трайни негативни настроения по отношение на индивидуалните творчески резултати на отделните ученици. Емоционалността е основа за разгръщане на творческите способности. Чрез емоционалната експресия се постига стремеж към свободна изява и обединяване на усилията за постигане на творчески резултати, адекватни на конкретната задача. Изгражда се усет за чувствата и преживяванията на другите в обкръжението. Обогащават се комуникативните умения въз основа на развитите умения за разгадаване чувствата на другия от обкръжението. А всичко това, от своя страна, развива емоционалната компетентност на учениците. Творческият импулс се събужда, когато е налице някакъв вид познавателна провокация и е осигурена възможност за споделяне на възникващите идеи. Тогава се събужда творческото въображение и идва на помощ интуицията. Поставянето на учениците в проблемна ситуация трябва да е съобразено с усещането за сигурност и липса на страх от евентуален неуспех. Затова много важно е творческите задачи да са съобразени с възможностите им да боравят с различен род информация и да я комбинират в различни варианти. Стимулирането и развитието на детското музикално творчество се постигат чрез включване на учениците в разнородни музикални дейности, където се изгражда умение за боравене с вече изградени музикалнослухови представи в променящи се условия на работа. Възпитателният резултат на детското музикално творчество се оформя и проявява именно в дейността, където се постига синтез на емоционалната експресивност, мисленето, интуицията, творческото въображение и способността за вземане на най-похождащо решение.

От съществено значение, в този смисъл, са детските вокални импровизации. Те не се осъществяват самоцелно, а в органическо единство с всички видове музикални дейности: възприемане (слушане) на музика, изпълнителска дейност (в нейната богата палитра на осъществяване), музикалнотворческата дейност, залегнали в учебните програми за началния училищен период. Детските музикални импровизации паралелно следват развитието на музикалния слух на учениците. Там, където липсват елементарни равнища на развит лагов и метроритмичен усет, творчеството е невъзможно, защото липсват необходимите изразни опори и средства за реализиране на творческите проникновения. Независимо от факта, че детското музикално творчество има специфичен характер и специфични образователни цели, то се нуждае от някакъв вид съпътстваща го фундаментална база от знания и умения. Видът и сложността на творческите задачи се определят съобразно възрастта на учениците, степенята на развитие на музикалните им способности, както и техните актуални потребности и интереси.

Творческата дейност, насочена към създаването на вокални музикални импровизации от учениците, е подчинена на два основни подхода: предметно-съдържателен (свързан с осъществяването на образователните цели във всеки урок по музика) и психолого-педагогически (насочен към утвърждаването на творческа атмосфера, благоприятстваща стимулирането на емоционалната интелигентност). Двамата подхода взаимно се допълват и се подчиняват на основни отправни начала: вяра във възможностите на всички ученици, емоционалност, комуникативност (сътрудничество), проблемност, действеност, цялостност, индивидуален подход.

Изведените теоретични виждания по проблемите на обучението по музика в началното училище, детските вокални импровизации и отражението им върху равнището на социалната култура на малкия ученик (самосъзнанието, емпатията и сътрудничеството) предпоставиха целите, организацията и съдържанието на собствено конкретно изследване, посветено на творческата музикална дейност на учениците и нейната роля за стимулиране на емоционалната интелигентност на учениците в началния етап на основната образователна дейност.

В контекста на изследователските дейности бяха осъществени:

– подбор на методични единици, които благоприятстват поставянето на творчески задачи, свързани с импровизиране;

Избрано

– съчетаване на различни видове музикалнотворчески задачи, подпомагащи разширяването на сетивния хоризонт на учениците; обогатяване на емоционалните представи, образи и впечатления; развиване и обогатяване на светоусещането; стимулиране на индивидуалната творческа самоизява и съзидателна победенческа активност;

– подбор на основни теми от първи, втори и трети клас, в които е предвиждана конкретна творческа дейност: съчиняване на ритмичен съпровод към песен; съчиняване на звукови картини; посока на движение, завършеност и незавършеност; музиката около нас; шумовете в заобикалящия ни свят; високи и ниски тонове, посока на движение на мелодията; музика и игра; динамика; звукоизобразителност в музиката; характер на музиката, ниска и висока звучност; еднаквост и различие в музиката;

– предварително анализиране на учебното съдържание и подбор на подходяща технология за стимулиране на музикалнотворческата дейност на учениците;

– подбор на широк кръг от дейности: пеене на песни, съчиняване на ритмични съпроводи, слушане на музика, съчиняване на звукови картини, импровизация на танцови движения, които дават възможност за индивидуални изяви на учениците, а също така и за участие в разнообразни форми на работа – групово и колективно.

В смисъла на осъществяване на изследователски задачи, свързани с възможностите за продуциране на вокални импровизации от учениците в началното училище, се очертават конкретните насоки за работа на началния учител, а именно:

Първо. Творческата работа на учениците да е насочена към синхронизиране на изпълнението със съпровода; относително точно възпроизвеждане на интонацията, метроритмиката и установеното темпо; вслушване в общата звучност при пеене със съпровод; съобразяване с характера на музиката при подбора на съпровождащите инструменти; постигане на синхрон и баланс при изпълнението на съпровода; определяне на характера на музикалната творба и пресъздаване на техния характер в хода на изпълнението; определяне на темпото (бързо, бавно и умерено) в конкретни творби; коригиране на интонацията спрямо посоката на мелодията; определяне на силно и слабо метрично време; изразяване на лично отношение към настроението на изпълняваните песни; съчиняване на съпроводи; идентифициране на звукове и шумове; съотнасяне на звуци и шумове към конкретна житейска ситуация; разпознаване и сравняване на едновременен и тривременен метрум; съчиняване и изпълнение на звукова картина; изпълнение на подражателно ритмични последования от тонови трайности, отговарящи на половина, четвъртина и осмина нота; изпълнение на танцови движения точно, ритмично, в синхрон с музиката и с другите изпълнители; определяне на вида на пулсацията и придобиване на усет за характерните изразни възможности на изучаваните жанрове и тонови трайности.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 1

Връзката между новите знания и опита

Откъс от „Исторически корени и развитие на конструктивизма“

Адриана Тафрова-Григорова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

За понятието и термина конструктивизъм

Конструктивисткият подход е едно от водещите направления в съвременната психология и педагогика. Той не е свързан с отделен аспект на обучението, например методите или учебното съдържание, а е цялостен подход, основан на разбирането, че в процеса на познавателната дейност новите знания се свързват с предишния опит на обучаемия.

Терминът конструктивизъм се употребява в различни области и в различен смисъл – философски, епистемологичен, образователен. Конструктивистката философия е насочена по-скоро към формирането на знанието, отколкото към начина на учене: знанието е субективно – то се формира и структурира чрез опита на учещия. Конструктивизмът като епистемология (теория на познанието) се основава на следните твърдения: знанието се конструира, не се предава; новото знание се изгражда на основата на предшестващото знание; първоначалната представа е локална, а не глобална; изграждането на знанието като структури изисква целенасочени дейности. Като теория за ученето, за конструктивизма процесът на учене е търсене и формиране на знания. Знанията не се получават наготово, а се формират у учещите в процеса на самостоятелно откриване и преобразуване на информацията на базата на техния опит и преходни знания. Концептуалното ядро на конструктивисткото учене е активността

Заглавието е на редакцията

www.science.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Борислав Тошев
E-mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

Редактор

Георги Дянков
0887 81 27 67
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: science@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Химия. Природните науки в образованието“, кн. 1/2016:

EDITORIAL

По пътя / Б. В. Тошев

NEWS

Развитие на университетската физикохимия в две исторически епохи / Д. Платианов

Пикнотрично определяне на кристалност и порьозност в пироксенови стъклокерамики от промишлени отпадъци / А. Камушева, А. Караманов

Институтът по физикохимия „Академик Ростислав Каишев“ – носител и продъл-

Избрано

жител на българската физико-химична школа / *В. Цакова*

LETTERS TO THE EDITOR

Географски координати и надморски височини на синоптичните станции в България / *И. Дреновски*

EDUCATION:

THEORY AND PRACTICE

Исторически корени и развитие на конструктивизма / *А. Тафрова-Григорова*

NEW APPROACHES

Щастливите числа: играта като инструмент за учене и измисляне на задачи / *Т. Ялъмов*

Interdisciplinary Project for Enhancing Students' Interest in Chemistry / *S. Georgieva, P. Todorov, Z. Genova, P. Peneva*

TEACHING EFFICIENCY

Оценяване на възприятията за учебната среда в университетски групи / *Н. Илиева, Е. Бояджиева*

на учениците, които учат чрез взаимодействие помежду си, с учителя и чрез „правене“, откриване и изследване.

Конструктивизмът в образованието търси равностойно отговори на въпросите как хората учат и каква е „природата“ на знанието. Тази теория разглежда знанието като нещо, което не се придобива, а се конструира в ума на индивида и следователно не може просто да се предаде от един човек на друг. Новото знание се изгражда на основата на предшестващото знание и опит на индивида в резултат на целенасочени дейности в конкретна ситуация. Сред популярно формулираните определителни описания на конструктивизма в образованието фигурират такива като „философия на ученето“, „мислене за ученето“ (thinking of learning), „мислене за знаенето“ (thinking of knowing).

Исторически корени на конструктивизма

В Античността

Акът на познанието, структурирането и преобразуването на знанията е тема, която датира от най-дълбока древност и занимава умовете на учените през вековете.

Изследователите на конструктивизма откриват неговите корени още в съчиненията на антични философи като Конфуций, Платон и Аристотел, Хераклит (*Всичко тече, всичко се променя*), които развиват идея, че абсолютна истина не съществува, затова знанието не се предава, а е резултат от субективен процес на възприятие чрез разума и опита (Coony et al., 1993; Le Bar, 2008; Pelech & Pieper, 2010).

Във връзка с акта на познание и създаването на знание Платон обсъжда три взаимно свързани тези: (1) знанието е възприятие; (2) човекът е мярка за всички неща; (3) всичко се намира в състояние на постоянно движение (Russell, 1965). Обектите на познание се възприемат или чрез сетивата и чувствата (непосредствения опит), или чрез ума (например числата и абстрактните понятия) (Plato, 1981, Book VI).

Тезата за процеса на познанието на Аристотел е различна от тази на неговия учител Платон. Аристотел предполага, че познанието започва от външни гразнения, които причиняват усещания и тези усещания са последвани от въображението и мисленето. Усещанията дават знание само за единичното, а задача на науката е познанието на общото в единичните неща. Най-високото стъпало на знанието са произлизащите от усещанията понятия. Въпросът за единството между форма и материя е централен за метафизиката на

Аристотел. Материята съществува само във и чрез формата и обратно. „Чистата форма, напълно лишена от материя, и материята, абсолютно лишена от форма, са немислими, абсурдни“ (Fotey, 2002). Материята е пасивното начало, потенцията, а формата е активното, движещото начало. Проява на конструктивистко схващане във възгледите на Аристотел е опознаването на нещата чрез опита, емпиричното – с помощта на усещанията и оттам – въображението, контролирано от научна строгост и точност, доколкото позволява предметът на познанието.

В Средновековието

James Pelech и Gail Pieper (2010) (Pelech, 2010, pp. 10–12) откриват конструктивистки идеи и в работите на средновековни писатели като св. Тома Аквински, св. Августин, Джамбатиста Вико, Имануел Кант.

Св. Аврелий Августин (354 – 430), известен още като Августин Блаженный, е автор на многобройни съчинения, част от които са преведени на български език. В някои от тези съчинения – *De magistro* (За учителя), *De ordine* (За реда), *Confessiones* (Изповеди) св. Августин размишлява върху образованието и начина на обучение. Той вижда ролята на учителя не като преносител на знания, а като човек, който съдейства за свързването на думите с опита.

Идеите за познанието на св. Тома Аквински (1225 – 1274) – италиански теолог и философ, са близки с философските възгледи на Аристотел в тази област. Тома Аквински признава ролята на опита и сетивата за конструиране на знанието.

През Средните векове в сферата на образованието е „господствал неограничено и монархично учебният материал; ученикът и учителят са били негови роби. Ученикът е бил длъжен да учи наизуст, без каквато и да било критика, строго подобрания и установен в учебника материал“. Учителят е изисквал от учениците буквалното заучаване на материала и за всяко отклонение от учебника е имал право да ги наказва. Огнянов и Илиев наричат този начин на преподаване „пасивно догматично-словесен метод“, който прави учебния процес „унил, мъртъв“ (Огнянов & Илиев, 1940).

Великите географски открития и Просвещението

Великите географски открития и бързото развитие на природните науки оказват влияние и върху образователния процес в училището. Започва да се отчита значението на наблюдението на природни обекти и онагледяването на учебното съдържание. Идеи за учене чрез самостоятелна изследователска работа се застъпват от моравския педагог Ян Амос Коменски (1592 – 1672) (Piaget, 1993). В неговото фундаментално произведение *Didactica Magna* (Comenius, 1992) той се опитва да систематизира принципите на мисленето и изследването, изведени от Франсис Бейкън и Рене Декарт, и да ги отнесе към организацията на обучението и образованието. В книгата Коменски формулира три принципа на обучението: активност на ученика, свързаност на преподаването, реалност на учебния материал. Благодарение на реализма и връзките между фактите природознанието става основа на учебната система на Коменски. Той се обявява против схоластиката, против претрупването на учебния материал с факти и предлага нова педагогическа система, в която променя отношенията между трите фактора, определящи учебния процес: ученици, учител, учебен материал. Коменски поставя самостоятелната дейност на учениците и активното изследване на природните обекти в центъра на процеса на обучение и вижда учителя като ръководител на тези дейности. По същество това са конструктивистки виждания.

Във възгледите на неаполитанския мислител Джамбатиста Вико (1668 – 1744) също могат да бъдат открити конструктивистки идеи: „Науката е знание за начина, по който нещо се прави, в което духът прави сам своя обект“ и „истинното е тъкмо направеното“ (*verum esse ipsum factum*) (Vico, 2013). Фундаменталното произведение на Вико (преведено и на български език) е озаглавено *Scienza Nuova* (Нова наука). В него той излага виждането си за ролята на езика за познанието и оттам – за историческото развитие. Трите етапа в произхода и развитието на езика, които Вико представя в „Новата наука“, са трите етапа на развитие на

обществото. Генезисът на езика следва развитието на епохите – първият етап е епохата на боговете, вторият етап – епохата на героите, и третият – епохата, наречена „варварство на рефлексията“. Според Вико от тези три езика се състои умственият речник, откъдето произтичат собствените значения на всички езици“. Този умствен език мислителят определя като присъщ на науката: Вико казва:

[Н]еобходимо е в природата на човешките неща да съществува един умствен език, общ за всички нации, който еднообразно да разбира субстанцията на всички неща, постижими в човешкия общителен живот, и да ги изразява по толкова различни начини, колкото различни аспекти биха могли да имат тези неща (с. 93).

Възгледите на Имануел Кант (1724 – 1804) за познанието кореспондират го някакъв степен с тези на Платон, че съществува абсолютна истина, която човек не може да узнае. От една страна, Кант вярва в появата на знанието чрез разума, а от друга – чрез опита. Създаването на знанието чрез разума става в резултат на логически анализ на действия и предмети. Този тип знание се получава след натрупан опит. От друга страна, знание може да се генерира и чрез опит. И двата пътя за появата на знание са възможни в зависимост от случая (Kant, 1994).

Идеи, подобни на тези на Коменски, особено възгледите му за нагледността и активността на учениците, могат да се открият в съчиненията и практиката на мислители и реформатори като Август Франке (1663 – 1727), Жан Жак Русо (1712 – 1778), Йохан Песталоци (1746 – 1827). Песталоци се счита за първия, „който поставя ученика в центъра на учебния процес с пълната му самодейност в рамките на така наречената делова евристика, или трудов принцип“ (Toshev, 2007a). Въпреки това в периода XVIII – XX век в училищното образование преобладава предметно-нагледният метод, в който учебният материал и учителят са господстващите фактори, а ученикът има пасивна роля.

През XX век

Конструктивистката философия оказва силно въздействие в областта на образованието през XX век. Образователният конструктивизъм има редица разновидности: контекстуален, критичен, дидактически, прагматичен, когнитивен, социален, радикален и пр. Последните три от споменатите представляват фундаментални теорични, върху които се гради модерното образование. Най-ярките представители на конструктивистки философи, като база за интелектуално развитие и обучение на човека, са: швейцарският психолог, епистемолог и биолог Жан Пиаже (1896 – 1980), руският психолог Лев Виготски (1896 – 1934), американският философ, основател на функционалната психология и реформатор в образованието Джон Дюи (1859 – 1952), Ернст фон Глазерфелд (1917 – 2010) – философ и психолог от австрийски произход, родоначалник на радикалния конструктивизъм.

През XX век швейцарският учен Жан Пиаже (1896 – 1980) е един от най-изявените поддръжници на конструктивизма (Brooks & Brooks, 1999). Пиаже работи главно върху когнитивното развитие и формирането на знанието в съзнанието на индивида. Той е създател на теорията за познавателното развитие (la théorie du développement cognitif, theory of cognitive development). Създател е на т.нар. Женевска школа на генетичната психология (Piaget, 1950a), в която се изследва познавателното развитие на децата. Той изследва развитието на детския интелект и идентифицира ключови етапи в умственото развитие на детето, които оказват влияние на ученето. Основната идея на Пиаже е, че ученето е по-скоро преобразуващ, трансформативен, отколкото кумулативен процес. Децата създават знания, учат чрез взаимодействие със заобикалящата ги среда. Умственото развитие е възможно само в условията на активно взаимодействие с реални обекти. Това взаимодействие води до структурни промени в начина им на мислене, което означава, че Пиаже разглежда промяната, реструктурирането на съществуващите вече знания като ключов елемент за създаването на нови знания.

Пълния текст четете в сп. „Химия. Природните науки в образованието“, кн. 1

Призмата на нравствеността

Откъс от „Владимир Соловьев – човешката социалност, пречупена през призмата на нравствеността (национализъм, престъпност, икономика, война и право)“

Добромир Добрев

Шуменски университет
„Епископ Константин Преславски“

Всяка дейност може да се разглежда в две посоки – субективното ѝ основание и обективното ѝ осъществяване. Тези две посоки, или страни, са тясно свързани, поради което разглеждането на етиката не може да се ограничи само в субективната ѝ страна. „Нравствената воля изисква нравствено действие, нравственото действие се стреми към своето осъществяване в действителността“ (Соловьевъ, 1966: 115).

Владимир Соловьев смята, че ако не се предполага осъществяване в действителността, самата нравствена воля на субекта би била невъзможна. Знаейки, че осъществяването на добро в действителността е невъзможно, това би унищожило и желанието ми да правя такова добро. Именно поради това, за да може нравственото начало да съществува субективно във вътрешната воля, е необходима увереност за неговото обективно осъществяване.

В тази връзка субективната етика по необходимост изисква разглеждането и познаването на обективната етика.

Нравствената дейност излиза от пределите на личния живот и се установява в пределите на обществото. Пълното осъществяване на обективната нравствена дейност е възможно в т.нар. „нормално общество“. Поради това за Соловьев задачата на

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов
E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова
0889 22 20 42

Николай Кънчев
0888 81 56 45
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 1/2016:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Синергийно-антропологична интерпретация на исихазма
/ Георги Белогашев

Връзката с „Другия“ – приемане или отхвърляне, релация между „Аз“ и „Ти“ / Лучиян Милков

Деветдесет години след Фреге. Готлоб Фреге – живот и дейност / Камен Лозев
МЕТАФИЗИКА

Избрано

Топика на априорното / *Силвия Кръстева*

МОРАЛНА ФИЛОСОФИЯ

Ценностите – универсалии между нормата и емпирията / *Любомир Христов*

Владимир Соловьев – човешката социалност, пречупена през призмата на нравствеността (национализъм, престъпност, икономика, война и право) / *Добромир Добрев*

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

Болестта срещу удоволствието: употреби на метафората на болестта в първите две десетилетия на комунистическия режим в България / *Гергана Попова*

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Онтологията – патосът на българския философски разум / *Димитър Цацов*

обективната етика е в определянето на условията за това нормално общество като висш практически идеал.

Необходимостта изисква освен с личното зло и аномалиите на личната воля да се дискутира и с надличната вражда в различните ѝ проявления. Соловьев открива тези проявления в отношенията между различните народи, между обществото и престъпника, между различните обществени класи.

Отношенията към народността са формирали два възгледа – националистическия и космополитическия. Нито единият, нито другият удовлетворяват Соловьев. На първо място е поставен въпросът дали могат да се позволят всякакви средства за задоволяване на народните интереси и дали е оправдано безразличното и враждебно на моменти отношение към другите народи? Любовта към народа, както и всяка друга любов, предполага желание да осигурим на обичания субект духовни и материални блага. Условието е тези блага да бъдат подчинени на нравствена цел. „Всички са съгласни, че не е позволено да обогатяваме чрез престъпление нито себе си, нито приятеля си, нито своето семейство, нито неговото, нито дори своя град или цялата област, в която живеем“ (Соловьев, 1999: 403).

Но тази ясна като бял ден нравствена истина изведнъж помръква и съвсем се губи, когато работата достигне до собствения народ. За предполагаемото му благо, за служенето на предполагаемите му интереси изведнъж всичко се оказва позволено, целта оправдава средствата, черното става бяло, лъжата се предпочита пред истината и насилието се превръща в доблест. Трудно е да се открият нравствени гостойнства в подобен национализъм. Също така подобни действия предполагат, макар и в неправилни форми, че народността, или нацията, е окончателният носител на обединяващия живот на човечеството. Наблюденията показват, че фактите са други. Народността не е била върховно начало на живота в гревния свят. Там имаме разделение на нацията на по-малки групи в градовете държави. Така е било в Гърция и признакът, по който са се групирани, е не национален, а политически. Другият случай е, когато много народности са влизали в една държава, както е случаят с Римската империя. Рим е водил политика на световно господство без акцент върху националните разлики. Противопоставянето е било не национално, а културно – между елинизма и варварството.

Според Михаил Поснов (Поснов, 1993: 47) една от характерните черти на елинизма, наред с индивидуализма, реализма и религиозния синкретизъм, е космополитизмът.

Идеята за световна власт, към която космополитизмът се придържа, е резултат от падането

на националните граници в империята. За Соловьев космополитизмът, като философски принцип, е създаден от двете най-популярни тогава школи – на циниците и стоиците. Те разпространяват възгледа за единството на всичко съществуващо и отхвърлят изкуствените разделения и граници.

Християнството също е освобождение от тяснонационалните разделения. В същото време обаче то не може да се уеднаквява с космополитизма. Християнството не проповядва безнародност. Неговата насоченост е срещу групи разделения – религиозното, културното (между елини и варвари) и разбира се – срещу социалното, т.е. срещу робството. Християнството търси единство, без да отнема индивидуалните особености на хората и народите. Соловьев е категоричен, че както християнството не изисква безличност, така то не изисква и безнародност. Христос изпраща апостолите си не просто към всички хора или целия човешки род, а към всички народи. Според Соловьев пожеланието към апостолите да изучат всички езици, е особено важно.

Думата „езици“ признава националността, а „всички“ отхвърля национализма. Осъществяването на всеединството предполага преминаването на определен път от отделните нации. Соловьев проследява развитието на някои от нациите в Западна Европа (Соловьев, 1999: 411). Италия според него първа достига до националното си самосъзнание. Италианците не са се затворили в своята националност, напротив – чрез нея те са дали на света безсмъртни произведения на културата и изкуството. Имената на св. Франциск, Данте, Джото, Леонардо са разпространили културното влияние на Италия в цяла Европа.

Испанската народност също проявява своята същност в наднационални, универсални актове. Продължителен период испанците са отбранявали християнския свят от нашествието на мюсюлманите. Тази успешна битка е част от националната гордост на испанците. Те са защитавали универсалната християнска истина, защитавали са бъдещето на света и в това е тяхната заслуга пред човечеството.

„Защитавайки се от маврите, испанците са служили и знаели, че служат на общото дело, и в главите им не се е мяркало да кажат: „Испания за испанците...“ – те са чувствали, осъзнавали и казвали: „Испания е за цялото християнство, както самото християнство е за целия свят“ (Соловьев, 1999: 415).

Разбира се, тази седемвековна борба с нашествениците, макар и за правото дело, е дала и определени негативи. Испанците, повече от който и да е друг народ, са използвали насилието в християнската религия. Въпреки това испанското културно влияние през Новото време е било много силно.

Английският национален дух също се утвърждава с дела, които са важни и ценни за Европа и човечеството. Имената на Бейкън, Лок, Шекспир, Нютон сами говорят за приноса на английската нация.

„Англия за англичаните – това за тях е било твърде малко, те са мислили, че за англичаните е целият свят, и са имали право така да мислят, понеже самите са били за целия свят“ (Соловьев, 1999: 419).

Не трябва да се забравя, че преимуществено от англичани и на основата на английските либерални идеи са били основани гържави като САЩ и Австралия. Кулминацията на френското национално развитие също е свързано с универсалните принципи за свобода, равенство, братство, издигнати от революцията през 1789 г. Тези принципи и налагането им от Наполеон в Европа са в основата на националната гордост на французите.

Немският дух също се утвърждава чрез универсалния характер на Реформацията, чрез поезията на Гьоте, философията на Кант и Хегел. Разбира се, примерите могат да продължат, но те няма да разкрият нещо по-различно. Всички народи по време на своя разцвет са утвърждавали народността си не в самата нея, а в нещо всеобщо, свръхнародно. В този смисъл, за Соловьев народите живеят не само за себе си, а за всички, служат на идея, която е нужна на целия свят. Напомняйки ни за висшия нравствен идеал, който изисква да обичаме всички хора като себе си, Соловьев отбелязва, че хората не съществуват извън народностите и поради това

трябва да обичаме всички народности като собствената си.

„Изискването да обичаме другите народности като собствената си, не означава напълно психологическа еднаквост на чувствата, а само етическо равенство на волево отношение, длъжен съм да искам истинното благо за всички други народи, както и за собствения си народ; тази любов на благоговението е вече еднаква, затова че истинното благо е единно и неразделно“ (Соловьев, 1999: 424).

Разглеждайки проблема за нацията, Николай Бердяев говори за две тенденции в човешкия живот – към универсализация и към индивидуализация (Бердяев, 1995: 344). Не може да се отрече, че и двете имат своите истини и своите слабости. Самоутвърждаването на националността може да се превърне в национализъм. Тази затвореност и вражда към другите народи е болест на националността. Бердяев напомни, че марксизмът се опитва да отстрани тази болест чрез интернационализма. Това се проваля поради абстрактното единство на интернационализма – единство, отхвърлящо националните индивидуалности. На национализма успешно се противопоставя универсализмът. Той търси единство в богатството на националния живот. Бердяев продължава тезата на Соловьев, че великите нации са се утвърждавали в света чрез високите постижения на своята култура, имащи универсално значение. Големите творци са колкото индивидуално-национални, толкова и универсални.

Желанието за всеобща универсалност може да се изрази в империализъм. Според Бердяев често пъти големите нации, обединени в големи гържави, заболяват от воля за могъщество. В големите империи намира израз желанието за световно обединение и единство на човечеството.

Интересна е постановката, че индивидуалната ценност на националната се изразява предимно в нейната култура, а не в гържавата. В гържавата, с която е свързан национализмът, няма нищо оригинално и индивидуално. Държавите просто си приличат една на друга по своята организация. В крайна сметка, Бердяев смята, че националността е положителна ценност, обогатяваща живота на човечеството. Национализмът, от своя страна, е егоистическо самоутвърждаване, презрение и ненавист към другите народи. В едно от по-ранните произведения на Бердяев – „Философия на неравенството“, този национализъм е наречен „стихиен“ и „зоологически“. В същото време се твърди, че може да съществува и друг тип национализъм – творчески (Бердяев, 1991: 90). За него националното съзнание и битие е творческа задача. Явно, че това е деление, предхождащо при Бердяев по-късното разделяне на националност и национализъм.

В обективирания свят, в който живеем, са се извършвали, извършват се и със сигурност ще продължат да се извършват престъпления. Това предполага намирането на позиция към хората, извършващи престъпления, и към техните жертви, изхождайки от чисто нравствена гледна точка. Соловьев изхожда от възникващите у човека чувства, когато види някой по-силен да обижда и бие друг, по-слаб (Соловьев, 1999: 428). Естествено чувство в такава ситуация е да се защити обиденият и да се вразуми обиждащият. Това е проява на чувството за жалост и като резултат от него – уважението на чуждото достойнство. За Соловьев обиденият има право на нашата защита, докато обиждащият има право на вразумяване от наша страна. Това вразумяване обаче не трябва да преминава в несправедливост към обиждащия. Въпреки че такава постановка, изхождаща от нравственото начало, звучи напълно логично, тя често бива оспорвана. Според някои (те за Соловьев са твърде много) трябва да се признае само правото на обидения за защита и отмъщение. Обиждащият, след като е призната вината му, се превръща в безправен предмет. Други твърдят, че обиждащият трябва да се вразуми изключително само словесно, без принудителни действия.

Соловьев нарича първото твърдение доктрина на отмъщението, а второто – доктрина на словесното вразумяване. Корените на отмъщението трябва да се търсят в родовото общество, когато за обидата на някой от своите членове родът е отмъщавал незабавно. Нравственият елемент може да се открие в този случай, но той не е определящ. Водещ е инстинктът за самосъхранение – защитавайки

отделния човек, рогът защитава себе си. Фактът, че подобно поведение имат всички племена, води до чести и продължителни войни между тях.

Понятията „престъпление“ и „наказание“ тук, строго казано, не съществуват: обиждащият тук е враг, комуто мъстят, а не престъпник, когото наказват. Това са отношения между различните родове. Вътре в самия рог подобни проблеми са избягвани поради силния авторитет на патриархалната власт.

По-късно обаче, когато се образува държавата, започват ясно да личат разликите между общите и частните интереси. В началните етапи на своето съществуване държавата не може да прави за отделните си членове това, което рогът е правил за тях. Правото на отмъщение е отнето от рога, но не преминава веднага и в предишния си обем към държавата. При защита на частните лица държавата се е задоволявала отначало с минимума. Дори при убийство семейството на пострадалия е имало право да получи не особено голямо парично обезщетение и нищо повече.

„На този стадий от развитието на държавността само политическите престъпления имат всъщност наказателен характер, а всички останали, включително и убийствата, се разглеждат не като престъпление, а като частни кавги“ (Соловьев, 1999: 433).

Тази ситуация не може да продължи дълго, тъй като съществува реална опасност от възстановяване на отмъщението, като се игнорира държавата. Това обезсмисля самото съществуване на държавата, след като тя не защитава реално гражданите си. Ето защо, за да ликвидира личното отмъщение, държавата го превръща в публично и поема изпълнението му. По този начин насилието срещу личността започва да се разглежда като нарушение на държавния закон и за него отмъщава самата държава. След като установява, че наказателните присъди са исторически видоизменения на кръвното отмъщение, Соловьев задава резонния въпрос дали на тази основа трябва да се определят завинаги отношенията към престъпника? Самото развитие на социума показва, че отношенията в него се хуманизират. През XIX век вече е ясно, че смъртното наказание няма да е вечно. Разбира се, и тогава е имало достатъчно много привърженици на принципа на възмезието, както ги има и днес. За Соловьев те са отживелици и техните аргументи ще бъдат посрещани от потомците по подобен начин, както съвременниците посрещат аргументите на Платон или Аристотел за робството. След толкова векове гумите на Аристотел, че някои са по природа свободни, а други – роби и за последните робуването е полезно и справедливо, не могат да предизвикат нищо освен изумление (Аристотел, 1995: 10).

Пълния текст четете в сп. „Философия“; кн. 1

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/425-04-70, 02/425-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

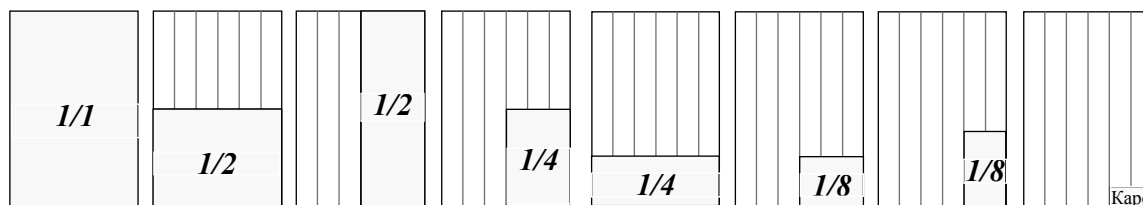
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм - 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм - 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм - 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.

2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.